

Innspill til nasjonal strategi for sirkulær økonomi.

Romedal og Stange Almenning er ikke direkte adressat for informasjonsinnhenting som nå utføres i forbindelse med den nevnte strategien. Vi har imidlertid engasjert oss sterkt i arbeidet med dette fagfeltet og svarer med dette på anmodningen om innspill.

Under oljekrisen i 2014 oppsto en tverrpolitisk erkjennelse av oljens betydning for norsk økonomi. I lys av den alarmerende situasjonsforståelsen, kombinert med uforutsigbare fremtidsutsikter for oljeproduksjonen, ble det iverksatt et betydelig arbeid for å finne løsninger på utfordringen. En rekke utvalg ble nedsatt og rapporter utformet. Et stort antall stortingsmeldinger ble skrevet i ulike departementer, og strategier utformet. For landets økonomi sin del ble fallet i oljepris imidlertid en relativt kortvarig påminnelse om den samfunnsøkonomiske sårbarheten, samtidig som de ulike arbeidene med fremtidsløsninger på problemet raskt gled ut av fokus. Det er i ettertid verdt å merke seg det overordnede politiske perspektivet som oppsto da vi som nasjon i realiteten sto overfor en uforutsigbar trussel mot fremtidig velferd – nemlig at bioøkonomien var løsningen. Derfor er det et ytterst viktig initiativ at arbeidet med fremtidens økonomiske bærebjelker blir gjenopptatt, på et tidspunkt da vi har forutsetninger for å gjøre de rette tiltakene. For de som skal arbeide med strategien er det imidlertid viktig å understreke det omfattende arbeidet som allerede er nedlagt og tilgjengelig på fagområdet, både nasjonalt og på fylkesnivå.

Skog- og trenæringen er trukket frem som en spesielt viktig fremtidsnæring i de ulike arbeidene som ble gjort under den såkalte oljekrisen. Denne næringen er en nasjonal komplett verdikjede, der store volumer av råvare håndteres, transporteres, videreføres og distribueres til internasjonale markeder. På bakgrunn av dette har skognæringen en overføringsverdi også for andre verdikjeder med basis i biologisk vekst, og vi ønsker på bakgrunn av dette å gi noen innspill til arbeidet.

Verden som marked

For å løfte bioøkonomien til en sektor av samfunnsøkonomisk betydning, så må ambisjonene være å vinne internasjonale markedsandeler. Dette forutsetter grunnlag for utvikling av tunge industricluster, der biprodukter og restråstoffer fra noen produsenter er råvare for andre. I Norge er det lang tradisjon for å rette virkemidlene mot mangfold av småskala virksomheter, uten annen helhetlig visjon enn å skape marginale tilleggsnæringer. Virkemiddelapparatet må derfor endres helt og konsentreres om å utvikle storskala virksomhet, innenfor produksjoner der summen av ledd i verdikjedene gir oss internasjonal konkurransekraft.

Produksjonen må legges der råvarene finnes

Dette innebærer for det første at industriclustere må lokaliseres der den langsiktige råvareproduksjonen faktisk finnes i regionen. En og samme skogtype kan eksempelvis produsere det mangedobbelte i en region målt mot en annen. Dette som følge av lokale ulike klima og jordsmonn. Det samme gjelder korn og grønnsaker. I en region er avkastningen kanskje på 250 kilo korn pr. dekar, andre steder er den på 1000. Arealenes løpende biologiske avkastningsevne må derfor legges til grunn for hvor man velger å etablere et nasjonalt «fyrårn» for bioøkonomien.

Produksjonen må legges der avstandskostnadene til både råvare- og sluttmarked er lavest

Jernbane er en naturlig del av sirkulærøkonomien. Jernbane er miljøvennlig, billig og binder både råvaremarkedene og sluttmarkedene til hverandre. Langs sporet imellom skal råvarene foredles. Industriclustere for bioøkonomien må derfor legges i tilknytning til jernbane. Dette utvider råvaremarkedet, og sikrer råvareforsyning også fra de mer marginale biologiske vekstområdene. Med effektiv jernbanetransport direkte til industri så aktualiseres råvareproduksjon også i de mer økonomisk marginale områdene, og vår samlede nasjonale produksjonsevne blir utnyttet. Motstykket er spredt industri uten jernbanetilknytning, der kostnadene med biltransport gjør råvareproduksjonen ulønnsom, og vi får økonomiske nullområder i råvareledet. Med industricluster ved jernbane vil også distribusjon av ferdigvarer økonomisk kunne gjøres over lange avstander. Markedet blir større og karbonavtrykket mindre. Med større marked begrenser man samtidig effekten av konjunkturer, slik at svikt i et begrenset marked ikke umiddelbart fører til produksjonsstans. Nettopp kontinuitet er viktig i seg selv for en verdikjede, og er en erfaring skogbruket gjorde under finanskrisen i 2008. Dette ledet til satsing på jernbane og gjorde skogbruket til den største brukeren av togtransport. For hele skognæringen ble dette redningen da Tofte fabrikker ble lagt ned, og har en klar overføringsverdi til strategien som dere nå skal utforme.

Industriklynger skaper konkurransekraft

Transport av råvarer og restråstoffer mellom ulike produsenter innebærer ekstreme kostnader. Målsettingen må være å samlokalisere ulike verdikjeder for å spare transportkostnader og unngå at råstoffer av transportøkonomiske årsaker blir avfall. Målsettingen må være å innrette alle deler av virkemiddelapparatet til å kraftsamle om prosjekter som har til hensikt å skape nettopp industriklynger. Visjonen må være at eksempelvis hele tømmerstokken ankommer en industritomt der alle deler av stokken blir til salgbare produkter på ett og samme sted, uten avfall fra noen produksjon.

Samferdselspolitikken avgjør om bioøkonomien får betydning

En storskala industriell satsing oppstår ikke som følge av at bedriftsledere snakker sammen. En slik satsing vil skje der grunnlaget for utvikling ligger til rette. Samferdselsprosjektene som pågår i Innlandet er derfor helt avgjørende og må ha en tverrsektoriell tilnærming. Stange Almenning har som eksempel kjøpt et skogareal tilknyttet en jernbaneterminal i kommunen. Hensikten har hele tiden vært å utvikle et stort industriareal for fremtidens bioøkonomi, noe som også er innarbeidet i kommuneplanen. Her skal det nå bygges et dobbeltspor, og jernbaneterminalen skal fortsatt brukes. En rekke tyngre veiakser krysses kort vei fra jernbaneterminalen, og så mange som 3000 vogntog passerer hvert døgn. Til tross for at Riksrevisjonen har gitt en klar korreks til jernbanemyndigheten for å ikke legge til rette for omlastning fra vei til bane i prosjektene sine, så har Bane Nor ingen pålegg fra Jernbanedirektoratet om å utforme terminalen for omlasting. Ei heller å legge til rette for bruk av jernbanen for det fremtidige industriområdet. Vi mener området som ligger 2 km sør for Stange sentrum er unikt tilpasset for å skape et nasjonalt «fyrårn» for bioøkonomien, men opplever det svært utfordrende å skape nødvendig samhandling på myndighetsnivå for å realisere prosjektet. Sørli er sentralt plassert midt i landets tyngste biologiske råvareproduksjon fra skog og jordbruk. Det er dessuten et stort areal ved jernbane, sentralt plassert blant tunge veiårer. Vi har ervervet området utelukkende ut fra et ønske om å skape vekstgrunnlag for nettopp bioøkonomien og operasjonalisere det politiske ønsket om en slik utvikling, men opplever at offentlig sektoriell tenkning og småskala fokus gjør prosjektet vanskelig. Og det er da særlig mangel på overordnet fokus på dette fagfeltet i departementer som ikke ser sin rolle i utviklingen av bioøkonomien. Vi forsøker å skape det vekstgrunnlaget som gjør det mulig å etablere et industrimiljø i tråd med det politiske ønsket, og antakelig også i tråd med den strategien dere vil utforme, men hindres av mangel på omforente og tverrsektorielle målsettinger.

Staten må til en viss grad styre utviklingen

SINTEF laget nylig på oppdrag fra Hedmark Fylkeskommune en rapport om forutsetningene for bioøkonomien i innlandet. Det er verdt å merke seg den hovedutfordringen som ble trukket frem, nemlig kampen mellom kommuner om lokalisering av større virksomheter. Altså at hver kommune sitt ønske om skatteinntekter, sysselsetting og befolkningsvekst overskygget det overordnede målet om utvikling av bioøkonomien. På denne måten står vi i fare for en sosial fordeling av etableringer som er kontraproduktiv for ønsket om å utvikle bioøkonomien.

Innovasjon og produktutvikling skjer i eksisterende bedrifter

Nye produkter i markedet kommer i all hovedsak fra bedrifter som allerede er etablerte i det samme segmentet. Forskning er viktig, men resulterer bare helt unntaksvis i salgbare produkter. Den samlede FoU i Norge har allikevel en sterk vektning mot forskning, sett i forhold til andelen som tilfaller utvikling. Og det er altså det siste som gir resultater. Om man ikke lar fungerende virksomheter ha en tilstrekkelig bunnlinje er det først og fremst mulighetene for å utvikle nye produkter som rammes. Det eneste man stimulerer med å presse en produsent er effektivisering av eksisterende produksjon – og ikke den nye knoppskytingen som beviselig leder til vekst. Rammebetingelsene for industrien i Norge er generelt et handicap om man sammenligner med våre naboland. Dette er et tema som må frem i lyset for å kunne utvikle konkurransedyktig produksjon i Norge. Det er i den anledning verdt å gjøre en sammenligning mellom like virksomheter i Norge og andre land, med fokus på tilgjengelige midler for FoU i bedriftene.

Med vennlig hilsen
Stange Almenning

Gaute Nøkleholm
(Bestyrer)